

OBSERVACIONS SOBRE TÀCTICA I PRODUCTIVITAT EN LA FONOLOGIA DEL CATALÀ*

0.1. La fonologia generativa ja compta actualment amb una producció bibliogràfica important, que ens pot estalviar tant una presentació com una possible justificació enfront del que podríem denominar «fonologia estructural clàssica». Convé, amb tot, enumerar aquells principis que d'alguna manera constituïran la base metodològica de la present comunicació en tant que obeeixen a una concepció generativa particular.¹

* Aquesta comunicació fou elaborada l'any 1970 i, de llavors ençà, han aparegut alguns treballs estimables — de vegades inèdits — que incideixen en la temàtica aquí plantejada i que vénen a reconfigurar poc o molt determinats aspectes expositius. Com que les conclusions encara són, al meu parer, dignes d'alguna consideració, intentaré d'actualitzar els punts intermedis que ho requereixin deixant, però, tal com eren el tarannà i la perspectiva lingüística que havia adoptat.

1. No existeix, en rigor, el que escauria anomenar una concepció generativa unitària, sinó moltes o, almenys, algunes que destaquen entre nombroses matisacions. Les més assequibles (i, gairebé sempre, conegudes) es basen generalment en els models de N. CHOMSKY i M. HALLE, *Principes de phonolo-*

En una gramàtica generativa el component fonològic adquireix, en principi, una natura purament interpretativa sobre la manera com s'han de pronunciar les oracions generades per l'aplicació de les regles de transformació. En aquest sentit, té una missió equivalent en el pla del significat a la que té el component semàntic en el pla del significat.

Els mètodes propis de la fonologia generativa deriven directament dels que constitueixen els principis de la gramàtica generativa en el component sintàctic de les llengües. Així, doncs, també s'ha de parlar en termes fonològics d'una estructura profunda i d'una estructura superficial; per tant, la descripció fonològica ha d'operar mitjançant unes representacions abstractes d'estructura subjacent capaç de materialitzar-se a través de totes les alternatives de realització superficial. Opera així mateix amb els factors morfològics i sintàctics — als quals se sotmeten els processos fonològics — i pren en consideració els criteris formals necessaris per a introduir una simplicitat màxima en l'exposició, fixant, entre altres requisits, l'ordre més adequat per a la presentació de les regles fonològiques. En general, l'aspecte que sens dubte distingeix millor la fonologia generativa de la fonologia estructural, diguem del cercle de Praga, el constitueix l'exclusió explícita de la noció de fo-

gie générative (Paris 1968), un manual esdevingut clàssic, que l'autor de la versió francesa que esmentem compara amb els *Gründlage der Phonologie* de TRUBETSKOI. Per a una notícia dels fonaments i una exposició distintiva respecte a la fonologia estructural àmpliament entesa, cf. S. A. SCHANE (ed.), *La phonologie générative*, «Langages», 8 (Paris 1967). En ambdós casos s'hi troba una bibliografia abundant fins al moment de llurs edicions. Pel que fa al castellà, cf. J. W. HARRIS, *Spanish Phonology* (M. I. T. 1970); C. P. OTERO, *Evolución y revolución en romance* (Barcelona 1971) i l'article de J. W. HARRIS a H. CONTRERAS (ed.), *Los fundamentos de la gramática transformacional* (Mèxic 1971). En català, cf. sobretot, C. LLEÓ, *Problems in Catalan Phonology* (Seattle 1970), al costat d'algunes comunicacions llegides al III Col·loqui, celebrat a Cambridge, com ara: C. LLEÓ i J. MASCARÓ, *Contribució a la fonologia generativa del català: reestructuració en la gramàtica?*; F. PALAU I MARTÍ, *Accentologia, morfologia i morfològia del català central*; J. ROPONS, *Les formes subjacentes i la morfologia catalana*, i H. LÜDTKE, *La description algorithmique de la flexion verbale du catalan*, totes elles en premsa.

nema a canvi de la noció de conjunts de trets distintius d'oposició binària, l'ordenació dels quals depèn sempre de cada llengua en particular.

0.2. En virtut d'aquests principis, considerem ara una aproximació fonològica als paradigmes verbals del català amb el fi d'amassar una descripció tan senzilla com sigui possible. Abans de tot, convé que admetem certs supòsits previs:

a) En dir «senzilla» no entenem «menys difícil», sinó més aviat «abstracta». Es tracta d'un punt de partida inèdit, que jo sàpiga, en la seva aplicació al català, i fins essent més «senzill» que els tradicionals (en el sentit que operarem, sempre que sigui possible, amb regles de formació i de derivació), pot resultar més difícil el seu accés per motius no inherents a la mateixa exposició.²

b) Operem així mateix amb una realitat concreta del català «comú»: la variant semiculta del barceloní.³ Això comporta, enfront d'un model «acadèmic», l'exclusió de «temps» com el «perfet simple» o «sintètic» (cf. *cantí*), substituït per corresponent «perfet perifràstic» (cf. *vaig cantar*), que pertany a la realitat viva d'aquella variant. Això no obstant, per les raons metodològiques que donarem després (cf. § 2.1), també exclouem aquest temps del nostre àmbit de consideració, igual que tots els altres «temps compostos».

c) La base de la nostra descripció és enterament fonològica, de manera que les úniques referències ortogràfiques que farem servir únicament per aclarir les possibles dificultats que comporta l'ús d'una notació fonològica.⁴

2. Caldria comparar, en aquest sentit, l'enorme diferència expositiva que separa la descripció verbal, en català, de Badia a *Gramàtica catalana*, I (Madrid 1962), pp. 271-462, de la que adopta H. Lüdtke a *La description algorithmique de la flexion verbale du catalan*.

3. Aquest terme, forçosament aproximatiu, l'emprem en el mateix sentit en què ho fa, per exemple, Badia en la descripció dialectal del domini català en la seva *Gramàtica històrica catalana* (Barcelona 1951), pp. 67-80.

4. Utilitzem l'Alfabet Fonètic Internacional, que hom pot consultar a D. JONES i I. DAHL, *Fundamentos de escritura fonética*, ed. esp. (Londres 1944) o bé a l'edició anglesa, *The Principles of the International Phonetic As-*

d) La segmentació de les unitats verbals en morfemes (o elements formals de distribució específica) no coincidirà necessàriament amb les nocions tradicionals d'«arrel», «vocal temàtica», «desinència», etcètera. El criteri de segmentació en morfemes és sostingut per l'aparició de senyals o conjunts de senyals amb capacitat informativa de tipus gramatical també específica, segons el principi ja expressat de màxima simplificació, la integració del qual dona lloc a les formes verbals completes tal com funcionen ordinàriament en el decurs. La classificació no obeeix, doncs, a criteris de significat referits a l'exterior de la llengua (cf. les definicions «psicològiques» dels modes, etc.) ni a criteris d'evolució històrica, sinó a comportaments fonològics opositius per necessitats gramaticals.

e) Cal advertir, finalment, que una descripció d'aquest tipus vindria donada en el context d'altres regles fonològiques anteriors que haurien aclarit, posem per cas, l'alternança vocàlica entre /é/, /ê/, /á/, per una banda, i /ə/ per l'altra, o bé entre /ɔ/, /ó/, /ú/, per un costat i /u/ per l'altre, segons la distribució d'intensitat sistemàtica. Més endavant farem una menció més específica sobre aquest important particular (§ 2.2).

0.3. En aquest punt, cal aplicar la distinció entre el que podríem anomenar *models de flexió* i les *regles de formació fonològica*. En principi, la distinció pot resultar una mica subtil i potser ociosa, però en realitat enclou una gran transcendència metodològica, com veurem, i al mateix temps explica un dels canvis més substancials d'enfocament teòric entre tots els que s'han fet recentment respecte a la descripció gramatical de llengües que obeeixen a un tipus lingüístic preferentment flexiu.

En efecte, des d'un punt de vista històric, el mèrit d'haver iniciat i desenrotllat la meditació sobre les llengües ha correspost gairebé sempre a pobles que disposaven d'una llengua tipològicament flexiva, fet que ha condicionat en un grau molt elevat no solament

sociation (Londres 1949; reimpressió, 1974). Fem algunes adaptacions al català barceloní que no necessiten aclariments especials. Cf., si de cas, R. CERDA, *El timbre vocàlic en catalán* (Madrid 1972), pp. 21-23.

els episodis més particulars (per exemple, la convicció d'una superioritat racial), sinó també aquells aspectes que incideixen directament sobre una concepció general del llenguatge. El grec, el llatí i el sànscrit, que han conformat successivament el que té de més característic la tradició lingüística occidental, presenten com a llengües flexives, determinats trets que s'han anat aplicant més o menys vigorosament a la descripció de les llengües europees més conegudes sobre la base no solament d'una derivació genètica, sinó també d'un simple major prestigi cultural.

Com a conseqüència d'això, la descripció del nom en llatí, posem per cas, es fonamenta en cinc grups principals (les anomenades «declinacions»), basats en altres tants «models» de flexió nominal. Així, la desinència *-is* representa tant un «genitiu singular» (cf. *nominis*) com un «datiu» i un «ablatiu» del «plural» (*rosis, populis*, etc.); la desinència *-a*, un «nominatiu» i un «ablatiu» del «singular» (cf. *nauta*) o un «nominatiu» i un «acusatiu» del «plural» (*dona, corpora*), etc., de manera que no es pot dir mai per endavant quina és la representació formal d'una funció sintàctica. Dit d'una altra manera: és característica de les llengües flexives la falta de correspondència entre els morfemes (com a unitats gramaticals mínimes) i els morfs corresponents (o conjunt de senyals específics que representen formalment els morfemes). Per aquesta raó, la descripció tradicional del nom llatí és modèlica en tant que es presenta a base dels cinc paradigmes o declinacions («paradigma» és el mot grec que correspon a «model») incorporats a un exemple pres, precisament, per «model»: en general, *rosa* per a la primera declinació; *populus* per a la segona, i així successivament. Això, en resum, significa:

- a) que la interpretació gramatical de qualsevol forma nominal llatina depèn de la seva referència al paradigma corresponent;
- b) que aquesta referència no està, en principi, condicionada per cap factor fonològic, gramatical o semàntic, i
- c) que, per consegüent, només el diccionari — o la memòria per a l'ús real de la llengua — i no unes regles de formació, proveeix la informació necessària per a verificar aquella referència en cada cas.

Pel que fa al verb, la problemàtica és, en les llengües flexives, molt semblant a la que acabem d'esbossar per al nom llatí. Concretament les llengües romàniques, que, llevat del romanès, han reduït al màxim la flexió nominal, la classificació dels paradigmes verbals — el funcionament dels quals és essencialment el mateix que en llatí, exceptuat, i només en part, el francès —⁵ ha rebut un tractament semblant a base d'una presentació, en principi, mòdèlica. Totalment mòdèlica és també la descripció dels paradigmes verbals en català, almenys en tots els tractats que hem tingut ocasió de tractar fins ara. Una forma com *portem* /purtém/ pot pertànyer teòricament a un model derivat de *portar* /purtá/, **portre* /pórtre/, **pórtre* /pórtre/, **porter* /pórtə/, **pórtre* /pórtə/ i àdhuc **purtár* /purtá/ **purtre* /púrtre/ o **purter* /púrtə/, si fem abstracció de l'ortografia de l'exemple inicial, en el sentit que qualsevol d'aquestes formes d'infinitiu generaria *portem* o *purtem* /purtém/. Sovint, tampoc no existeixen aquí condicionaments de cap tipus que ens permetin preveure la derivació formal d'un morfema o, al contrari, verificar la deguda referència d'un morf al seu corresponent model particular.

1.1. Com a punt de partida que ens fixi d'una manera coherent la posició tradicional, adoptem la *Gramàtica catalana* (Madrid, 1962, 2 vols.) d'Antoni M. Badia Margarit, per la seva exhaustiva documentació bibliogràfica i pel plantejament complet que ofereix sobre la formalització del verb català fins i tot en les seves variants dialectals. A judici nostre, els trets fonamentals que caracteritzen la posició tradicional es redueixen especialment a dos tipus d'implicacions:

- 1) d'ordre històrico-cultural i sobretot d'evolució diacrònica,

5. Ens referim concretament a formes com ara:

je chante /ʒʃã/
tu chantes /tyʃã/
il chante /ilʃã/

on el senyal distintiu de persona és davant, pel pronom etimològic, i no després, de l'arrel verbal. Com veurem, també el català (§ 2.1) i, en general, totes les llengües romàniques acusen d'alguna manera aquesta particularitat.

amb freqüents referències a condicionaments lingüístics d'èpoques anteriors,

2) d'ordre ortogràfic que, en el context cultural de la llengua catalana, es converteixen en centre important de preocupació, principalment pedagògica.

Així, per exemple, i sense que això resulti exclusivament d'aquestes implicacions, és significatiu comprovar que a la llista de verbs que es publica, en el citat llibre, entre les pàgines 371 i 384 del primer volum, on cada verb va referit al seu corresponent model, apareixen 494 verbs per als quals es postulen, sovint amb restriccions addicionals, 41 variants modèliques, algunes d'elles — concretament 17 — amb menys de tres casos de realització. La resta, 24 variants modèliques, s'inclouen en les tres conjugacions o models tradicionals amb la distribució següent:

1) per a la primera conjugació (infinitiu en /á/) apareixen tres variants, de les quals una d'elles (la de *portar* /purtá/) és majoritària (pp. 294-303);

2) per a la segona (infinitiu en /ə/) s'introdueixen 16 variants, de les quals cap no presenta una preponderància notable (pp. 304-319);

3) per a la tercera (infinitiu en /í/) es consideren cinc variants, dues d'elles majoritàries respecte a l'increment /éʃ/ o a la seva falta en els temps de present (pp. 319-331).

Davant un panorama tan extens de variants modèliques (cf. pp. 332-369), és evident que la noció de conjugació ha de resultar més abstracta que no en cas d'una major uniformitat morfològica.⁶ D'altra banda, l'aprenentatge o la descripció exhaustiva d'una variant modèlica qualsevol tendeix a ser molt poc econòmica a causa de les escasses realitzacions que permet la gran majoria de les vegades.

6. Cal tenir en compte, a més, que algunes de les variants modèliques són, en realitat, privatives d'un sol verb, al qual s'afegeixen determinats derivats (cf. el cas de *fer*, *desfer*, *contrafer*, *refer*, etc.). Per a major simplicitat, nosaltres operarem, al llarg del present treball, només amb els models més generalitzables.

En certa manera, la present comunicació, amb la proposta d'unes directrius descriptives, també ve a reduir d'una manera directa el nombre de variants modèliques a través de certes regles de formació fonològica que les reemplaçin. Cal admetre que no hi ha cap inconvenient a fixar prèviament les condicions contextuals específiques que donen lloc, per exemple, a la presència del fonema /d/ anomenat «epentètic» o «eufònic» en determinats verbs o a l'ensordiment de certes consonants sonores o a la reducció de determinats grups consonàntics. Procedint així, haurem «regularizat», per dir-ho d'alguna manera, un bon nombre de casos excepcional, que quedaran encara més reduïts si s'opera a nivell estrictament fonològic (i sincrònic) sense barreges ortogràfiques (cf. els casos d'accentuació, ús de la dièresi, etc.).

No cal dir que l'ideal equivaldria, tal com indicarem després en termes més precisos (§ 1.3), a poder formular totes les possibilitats del verb català a través d'una sola regla de derivació a partir d'un sol tipus d'estructura profunda. Mentre això no ocorre (i, naturalment, no pot ocórrer), la millor descripció serà aquella que es trobi menys lluny d'aquest ideal.

1.2. La possible reducció a regles generatives o constants de formació dels paradigmes verbals en català, els inconvenients teòrics dels quals preferim donar successivament, ens sembla que exigeix aplicar al «verb» tres tipus fonamentals de segmentació morfemàtica, que denominarem convencionalment: *arrel*, *tema* i *desinència*. La definició de cada una d'aquestes segmentacions no presenta cap dificultat en termes teòrics a partir d'una concepció unitària del paradigma verbal com a conjunt de modificacions a un *lexema* o unitat semàntica subjacent:

a) Per *arrel* entenem aquell conjunt d'elements fonològics que pertanyen a un verb particular, pels quals es distingeix de tots els altres verbs. Més exacta resulta la definició negativa, en virtut de la qual l'*arrel* d'un verb equival al conjunt d'elements fonològics subjacents que resta després de separar tots els *temes* i *desinències* possibles. Diem subjacents pel fet que l'*arrel* del verb català experimenta sovint certes modificacions formals, com veurem més

endavant (cf. § 2.2), que depenen de factors fonològics més generals, la majoria dels quals pot derivar-se a partir de regles senzilles de formació. No és exacte, d'altra banda, dir que l'arrel és el suport semàntic de cada verb particular, ja que els altres elements — tema i desinència — també apleguen informació semàntica (la distinció entre *correm* /kuřém/ i *corriem* /kuříəm/, basada en l'oposició /ɛ/ i /íə/, és a més de la gramatical, semàntica). Nosaltres ho considerarem, simplement, com un suport lexemàtic.⁷ Notacionalment, indicarem l'arrel de qualsevol verb català per mitjà del signe *x*.

b) *Tema* és el conjunt d'elements fonològics representatius d'un morfema que aporta dos tipus fonamentals d'informació gramatical: (b') la pertinença de l'arrel a la classe distribucional del verb, i (b'') la distinció dels «temps» dins el paradigma verbal.⁸ El tema, doncs, implica la presència de l'arrel, però no viceversa. Simbolitzarem aquesta noció per mitjà d'*y*.

c) *Desinència* és el conjunt d'elements fonològics representatius d'un morfema que informa sobre el nexa sintàctic de l'arrel i del tema amb els altres elements de l'oració. Per indicar la desinència de qualsevol verb català utilitzarem el signe *z*. Això cal afegir que aquest segment *z* implica la presència dels altres dos, mentre que, en sentit invers, ni *x* ni *y* no impliquen *z*.

1.3. A partir de les definicions adduïdes, cal establir algunes premisses complementàries:

a) Des del punt de vista de la informació gramatical que aporta cada un dels segments citats, cal considerar que l'estruc-

7. Anomenem «lexema» o «suport lexemàtic» tot element semàntic pertanyent a les sèries il·limitades de la llengua, capaç d'experimentar modificacions parcials per aglutinació d'elements pertanyents a les sèries limitades de la mateixa llengua.

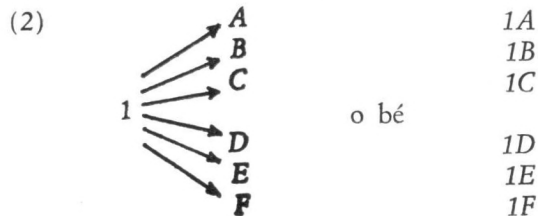
8. La denominació de «temps» és convencionalment vaga i no correspon a l'ús tradicional. Morfs com /á/ en /kənt-á/, /án/ en /kənt-án/ i /át/ en /kənt-át/, representants de l'«infinitiu», «gerundi» i «participi», respectivament, i que, per tant, no contenen en ells mateixos cap informació temporal, pertanyen, també, al segment *y* en virtut de la nostra classificació (cf. § 2.1).

tura general del verb català en els temps anomenats «simples» (veurem després què ocorre amb els temps «compostos»: § 2.1) es realitza a base dels tres segments indicats que apareixen amb aquest ordre:

(1) $x y z$

de manera que el segment x constituirà el nucli lexemàtic de la unitat resultant, el segment y serà senyal de la seva pertinença a la categoria verbal i a un temps determinat, i el segment z indicarà la realització concreta de la unitat verbal xy pel que fa als seus nexes sintàctics amb les altres unitats de l'oració (nexe positiu amb el «subjecte» i negatiu amb els altres elements des d'un punt de vista formal).

b) En virtut d'aquesta estructura particular, el principi de màxima economia informativa exigiria que el segment x fos específic per a cada unitat lexemàtica (a part de presentar una extensió sintagmàtica també econòmica per al conjunt d'elements fonològics que constituïran el seu senyal o morf), mentre que y i z haurien de ser conjunts d'elements sempre idèntics en llurs morfes prefixats. Comprovem-ho d'una manera gràfica. Siguin 1, 2, 3, ..., el conjunt de morfemes particulars del segment x o arrels; A, B, C, D, E i F el conjunt de morfemes particulars del segment y ; i a, b, c, d, e i f el conjunt de morfemes particulars del segment z en una llengua donada, d'estructura anàloga a la que hem descrit per al català. Naturalment, el conjunt de morfemes del segment x és il·limitat, mentre que els conjunts d' y i z són limitats. Llavors, per a cada morfema de x obtindríem sis possibilitats de combinació amb morfemes del segment y :

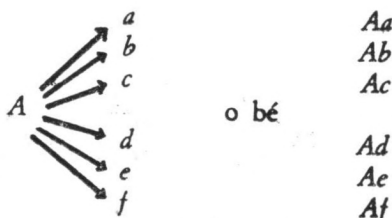

Tenint en compte que la doble informació gramatical que aporta el segment *y* la podríem formular com segueix:

- senyal de majúscula: distribució verbal del morfema 1.
- senyal específic de lletra: pertinença a un «temps» particular.

Al seu torn, per a cada morfema d'*y* hi hauria sis possibilitats de combinació amb morfemes de *z* (per exemple, per a cada una de les sis «persones» verbals):

(3)

De manera que, per a cada morfema de *x*, hi hauria $6 \times 6 = 36$ morfemes combinables, la totalitat dels quals compondria la flexió o paradigma de tots els verbs d'aquesta llengua hipotètica. Notem que sobre la base del caràcter regular dels segments *y* i *z*, els verbs d'aquesta llengua pertanyerien a un sol paradigma o model de flexió. En aquest cas, ens trobaríem, en principi, davant de paradigmes d'economia màxima que podrien formular-se per mitjà d'una sola regla de formació (com hem vist) i que nosaltres prendrem com a punt de partida per a ulteriors consideracions.

c) També s'ha de notar que el principi de màxima economia requereix un paralelisme estricte entre els morfemes i llurs corresponents morfs. Així, quan diem 1, *A* o *a* ens referim a un morfema específic representat sempre pel mateix morf específic.

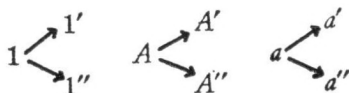
d) Les alteracions d'aquest principi econòmic estricte es produeixen a partir de dos tipus distints de modificacions:

- da*) modificacions de redundància
- db*) modificacions d'irregularitat.

Denominarem, en general, modificacions de redundància aquelles que augmenten el nombre o l'extensió sintagmàtica dels morfs re-

presentatius dels morfemes de x , y o z per sobre de l'ideal que marcaria un principi estricte d'economia.⁹ Per altra part, les modificacions d'irregularitat consisteixen en les alteracions generals que afecten la segmentació formal de x , y , z . Tornant a la llengua hipotètica que abans adduïem, direm que es produiria redundància si en lloc d'haver-hi un morf per a cada morfema (en el supòsit que n'hi hagués prou amb un) n'hi hagués més d'un, de manera que cada morfema estigués representat per un conjunt d'*allomorfs*; o bé si el nombre d'elements fonològics que componen el morf fos superior al necessari. És a dir, si:

(4)

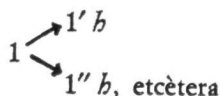
essent $1'$, $1''$; A' , A'' ; a' i a'' allomorfs dels morfemes 1 , A i a , respectivament. O bé si:

(5)

$$1 \rightarrow 1' b \quad A \rightarrow A' b \quad a \rightarrow a' b$$

essent b qualsevol element fonològic innecessari o redundant. Cal tenir present la possibilitat de:

(6)

9. En abstracte, una llengua exhaustivament econòmica presentaria, entre altres, les característiques bàsiques següents: *a*) un nombre mínim de morfemes; *b*) un nombre també mínim de lleis de combinació per a aquests morfemes; *c*) l'absència d'excepcions en les combinacions de morfemes; *d*) la representació de cada morfema per mitjà d'un sol morf; *e*) un cost d'energia en la realització dels morfs inversament proporcional a la capacitat informativa dels morfemes que representaran. La determinació precisa de la capacitat informativa dels morfemes està condicionada per llur probabilitat paradigmàtica d'aparició, per la freqüència d'aparició en el pla sintagmàtic i per la relació entre els contextos lingüístics i els contextos extralingüístics que determi-

en el cas que la redundància resultés de les modificacions de (4) i (5) a la vegada.

En canvi, hi hauria irregularitat si:

$$x y z \rightarrow M$$

en el sentit que el morf M resultant no permetés una segmentació específica per a cada un dels segments x , y , z , a causa d'algun procés de *sincretisme*.¹⁰

e) En resum, d'una llengua que no presentés cap de les modificacions citades diríem que té una estructura verbal perfecta dins un tipus lingüístic aglutinant. En el nostre estudi sobre l'estructura fonològica del verb català procedirem, naturalment, a partir d'aquest supòsit de perfecció estructural a la qual referirem les distintes particularitats generals que es presentin.

1.4. A partir del supòsit segons el qual els morfs dels morfemes de x són sempre distints per a cada verb (cosa que produiria, en cas de prendre-ho com a base de classificació, tantes classes de verbs com verbs hi hagués), mentre que els morfs dels morfemes de y i z són, en principi, sempre iguals per a tots els verbs (cosa que produiria una sola classe de verbs, des del punt de vista formal), la descripció formal que ens proposem — d'acord amb les característiques que hem extret de la nostra observació — ha d'operar sobre els allomorfs dels morfemes de y o segment de tema, perquè és l'única que presenta casos regulars d'allomorfisme. En aquest punt cal assentar també dues implicacions prèvies:

a) La noció de morfema com a unitat gramatical mínima és molt difícil d'establir en català per la seva qualitat de llengua pre-

nen i modifiquen aquells. Naturalment, només el primer d'aquests tres condicionaments pot rebre una formalització completa, sempre que es consideri en termes abstractes.

10. Anomenem «sincretisme» un cas particular del fenomen invers a (4), pel qual un morf representa ocasionalment o regularment més d'un morfema en un mateix context concret (per exemple, /i/, a *cantí* /kəntí/, representa ensems morfemes de temps, mode, persona, etc.).

dominantment flexiva (cf. § 0.3). Aquesta dificultat està també directament relacionada amb els criteris d'anàlisi gramaticals que s'adoptin. Així, prenent com a base la classificació tradicional, un morf com /ábə/ (cf. *cantava*) seria resultat de la integració o sincretisme de morfemes com {passat}, {imperfet}, {indicatiu}, {actiu}, etc., de manera que no podrem dir mai quin és el morf o representació formal específica de cada un d'aquests morfemes per separat. Si en aquesta integració de morfemes verifiquéssim la permutació d'indicatiu per subjuntiu (els quals són definits tradicionalment mitjançant criteris semàntics i fins i tot psicològics, però no gramaticals o distribucionals), el resultat ens portaria a /és/ (cf. *cantés*), que es troba també en condicions anàlogues de sincretisme. Si permutéssim, en canvi, el morfema {passat} pel de {present} (definits sovint en termes de referència semàntica per la gramàtica tradicional), el resultat no sols canviaria de nou completament /ø/ (cf. *canta*), sinó que a més a més desapareixeria el morfema {imperfet}, que és dependent del de {passat} i que l'implica. L'ús que nosaltres fem, doncs, del terme «morfema» no pot ajustar-se a principis gramaticals estrictes, sinó més aviat morfològics, en el sentit que anomenarem «morfemes» als conjunts regulars de morf i allomorfs que donen lloc, en català, a les unitats complexes i opositives /ø/, /ab/, /és/, etc. dins el segment *y*, i a les altres que corresponen als segments *x* i *z*.

b) L'adopció del segment *y* com a principi diferencial per a les distintes classes de paradigmes verbals en català obeeix, com hem dit, a observacions prèvies i en part a l'adquisició d'un principi metodològic generatiu. En efecte, no hi ha cap raó perquè els morfemes d'*y* no estiguin representats pel mateix morf (parlem, no cal dir-ho, en termes sincrònics), fet que donaria lloc a la presència d'una sola classe verbal, com hem vist abans. Simplement, les conclusions que es desprenen del nostre estudi previ mostren alteracions al principi de màxima autonomia, tal com l'hem definit abans, que, com que no estan condicionades per factors interns a la llengua, no poden ser generats per regles de formació i serveixen, per tant, de criteris de classificació. Dit amb altres mots, la classificació dels paradigmes verbals es basa en la presèn-

cia d'allomorfs no condicionats per factors fonològics o gramaticals en la representació dels morfemes propis del tema o segment *y*. I, per altra part, les alteracions no condicionades que també existeixen per als segments *x* i *z* tampoc no presenten la suficient regularitat per a assolir un principi de classificació.

1.5. En tot això, partim de les definicions que hem donat per als tres segments, i que no coincideixen — és clar — amb les segmentacions de nomenclatura semblant que ofereix la gramàtica tradicional. La primera i més important precisió que hem d'introduir sobre el present ús de les segmentacions *x*, *y*, *z* estriba en l'oposició entre el que es denomina fonològic i el que podem considerar fonemàtic segons l'estructuralisme no generatiu. Entenem per fonemàtic tot allò que fa referència a *fonema*, considerat com a unitat mínima i bàsica de segmentació fònica funcional. En aquest sentit, l'alternança entre /ɔ/, /o/, /u/ + tonicitat i /u/ + atonicitat, posem per cas, es produeix per la neutralització d'aquells fonemes amb relació a la intensitat, que no és unitat fonemàtica, sinó *suprasegmental*.¹¹ Tampoc la posició intervocàlica que, entre altres factors tàctics, regeix la distribució complementària dels al·lòfons oclusius i fricatiu de /b/, /d/ i /g/ en català no pertany al grup de les unitats fonemàtiques. Com tampoc, per exemple, la posició final que redueix certs grups fonemàtics consonàntics com /nt/ a /n/ (cf. *sentó* /séntu/ - *sent* /sént/).¹²

Enfront d'això, l'ús que fem de l'adjectiu «fonològic» no admet cap separació entre unitats fonemàtiques i unitats no fonemàtiques (des del punt de vista del sistema), ja que s'hi inclou tot element de realització fònica de morfemes que aportin una informació gramatical (i semàntica) específica. La conseqüència més important d'aquest punt de partida teòric i metodològic radica en el fet que la segmentació de *x*, *y*, *z* no solament difereix de la tra-

11. Emprem aquest terme en el mateix sentit que A. Martinet. Cf., per exemple, el seu *Elementos de lingüística general* (Madrid 1965), pp. 29-30.

12. Per a les regles generals de la fonologia catalana, cf. C. LLEÓ, *Problemas* (per a aquesta simplificació, pp. 25-31). Cf. també, no obstant, la nota següent, per les diferències que introduïm en el vocalisme.

dicional perquè en disposa els límits en llocs que sovint són diferents (això sol no justificaria de parlar d'una perspectiva diferent), sinó també perquè inclou elements no fonemàtics, la realització dels quals afecta els morfs de *x* i *z*, i fins i tot el segment *y*, com veurem a continuació.

2.1. Com a primera aproximació a l'estudi dels termes verbals del català, indicarem en un quadre l'àmbit considerat, especificant tant sols un dels sis morfs desinencials (el de la «primera persona del singular», segons la terminologia tradicional) representatiu de cada «temps» a partir del verb *cantar* /kəntá/ (o, millor, de l'arrel /kánt/) i aplicant a cada temps una denominació que, convencionalment, serà també la tradicional:

canto /kántu/, present d'indicatiu (PI)
canti /kánti/, present de subjuntiu (PS)
cantava /kəntábə/, imperfet d'indicatiu (IM)
cantés /kəntés/, imperfet de subjuntiu (IS)
cantaria /kəntəríə/, potencial (PO)
cantaré /kəntərə/, futur (FU)

Vegem ara quines són les implicacions que deriven de l'exclusió dels altres temps del paradigma verbal i la justificació metodològica.

En primer lloc, i segons el quadre anterior, operarem amb els segments *x*, *y*, *z* ja definits, sempre que apareguin ordenats així, tal com s'ha indicat al § 1.3. La inclusió de temps d'alguna manera «compostos», com *havia cantat*, *hauré cantat*, *vaig cantar*, *vaig haver cantat*, etc. comportaria la possibilitat no de noves segmentacions, sinó de simples alteracions en l'ordre dels segments. La general característica teòrica dels anomenats temps «compostos» és, en efecte, l'ordenació *y z x* dels segments adduïts, a la qual s'afegeix, habitualment, un elevat índex de redundància, la consideració de la qual ens allargaria massa. Aquesta particularitat, que apareix en major o menor grau en totes les llengües romàniques si més no, no afectaria, per tant, la base del nostre estudi, però l'estendria molt més enllà dels límits permesos ací. D'aquí també que quan

hem adoptat com a terreny d'observació la variant semiculta del català barceloní, adoptàvem amb això l'omissió de l'anomenat «perfet perifràstic».

2.2. Prenent, doncs, com a base la segmentació de *x*, *y*, *z* i en particular el segment *y* per a la definició formal de tots els temps que acabem de presentar, convé que formulem unes regles fonològiques generals que afecten el segment *x* o arrel i depenen del segment *y*, com veurem. Es tracta dels ja citats termes de neutralització vocàlica en virtut de l'alternança d'intensitat sistemàtica:

(8) /é/ - /è/ - /á/ → [ə] + context àton

(9) /ó/ - /ó/ - /ú/ → /u/ + context àton

En aquestes regles, els membres que es troben a l'esquerra del vector constitueixen una sèrie marcada, enfront dels membres neutres o no marcats del costat dret. Considerem, però, aquests elements vocàlics com a conjunts de trets distintius segons la següent taula d'oposicions binàries:

	i	e	ɛ	[ə]	a	ɔ	o	u
difús	+	—	—	—	—	—	—	+
dens		—	—	—	+	—	—	
greu	—	—	—		—	+	+	+
tens		+	—			—	+	

on els signes «+», «—» indiquen la vàlua positiva o negativa per a cada un dels trets adduïts, mentre que l'absència de signe expressa la no aplicació del tret respectiu.¹³ A partir d'aquest nou model, les regles (8) i (9) es reformulen així:

13. Per a la concepció binarista i la definició dels seus trets, cf., per exemple, Ž. MULJAČIĆ, *Fonología general. Revisión crítica de las nuevas corrientes fonológicas* (Barcelona 1974), pp. 67-195, especialment la p. 189, on s'inclou un quadre fonològic del català, inspirat en E. ALARCOS, *El sistema fonemático del catalán*, «Archivum» (1953), a partir, tan sols, de tres úniques oposicions, però amb molts signes dobles (±). Cf. també C. LLEÓ, *Problems*, p. 37, on s'addueixen cinc trets per tal de marcar positivament (com a [+greu]) l'arxifonema [ə]. Això comporta, és clar, diverses diferències en la presentació de les regles immediates.

(8a)

$$\begin{array}{l} [-\text{difús}] \\ [-\text{greu}] \end{array} \rightarrow \begin{array}{l} [-\text{difús}] \\ [-\text{dens}] \end{array} / \begin{array}{l} [+ \text{vocal}] \\ [- \text{consonant}] \\ [- \text{tònic}] \end{array}$$

(9a)

$$[+\text{greu}] \rightarrow \begin{array}{l} [+ \text{difús}] \\ [+ \text{greu}] \end{array} / \begin{array}{l} [+ \text{vocal}] \\ [- \text{consonant}] \\ [- \text{tònic}] \end{array}$$

on la barra obliqua indica «en el context» i els trets subsegüents les condicions contextuals necessàries. Així, per exemple, la regla (8a) es llegiria: «Tota reunió de trets [no difús, no greu] es transforma en una reunió de trets [no difús, no dens] en el context [vocal, no consonant, no tònic]». Observeu que, segons la taula de més amunt [no difús, no greu], inclou /e, ε, a/ i només ells en context vocàlic, i, al seu torn, [no difús, no dens] es refereix a l'arxifonema [ə].¹⁴

Cal afegir-hi, per a completar les transformacions vocàliques, el cas de la rescriptura de /i/ en anàlogues circumstàncies:

$$(10) \quad /i/ \rightarrow /i/ + \text{context àton}$$

O bé, en termes de conjunts de trets distintius:

(10a)

$$\begin{array}{l} [+ \text{difús}] \\ [- \text{greu}] \end{array} \rightarrow \begin{array}{l} [+ \text{difús}] \\ [- \text{greu}] \end{array} / \begin{array}{l} [+ \text{vocal}] \\ [- \text{consonant}] \\ [- \text{tònic}] \end{array}$$

14. Coincidim amb E. ALARCOS, *Sistema fonemàtic*, i amb C. LLEÓ, *Problems*, p. 37, pel que fa a l'element [ə], que considerem arxifonemàtic, tot i que encara ofereix punts de discussió: per a una visió actualitzada del problema, cf. A. AVRAM, *Sur le statut phonologique de la voyelle neutre en catalan*, «Revue Roumaine de Linguistique», XVIII (1973), 399-405. Noteu també que la disposició binària dels trets de més amunt esvaeix el doble sistema vocàlic, un de tònic i un d'àton, que sempre han invocat els treballs fonològics més aviat tradicionals.

Com que un dels trets distintius i regulars del segment *y* consisteix — per a determinats temps, com veurem — en una dislocació de la intensitat sistemàtica entre ell mateix i el segment *x*, nosaltres postularem per a cada arrel o segment *x* de cada verb el terme marcat, ja que, en virtut de les regles fonològiques anteriors, podem derivar sempre el terme no marcat. Així, no partirem mai ni de la forma d'infinitiu, que ens demanaria arrels amb termes no marcats per a la majoria dels verbs (cf. *cantar* /kəntá/, *donar* /duná/, *sentir* /səntí/, *morir* /murí/, etc.), ni de dues arrels alternatives, una de tònica i una altra d'àtona (cf. /kənt/-/kánt/; /dun/-/dón/; /sənt/-/sént/; /mur/-/mór/; etc.), sinó de les corresponents formes marcades subjacents, /kant/, /sent/, etc., amb o sense presència d'intensitat sistemàtica.¹⁵ Observeu que aquí no es tracta d'un cas anàleg al de l'alternança entre /e/ i /ié/, o entre /o/ i /ué/, que afecta molts verbs en castellà en circumstàncies només en aparença molt semblants. La presència d'aquesta alternança (cf. cast. *sentir*, *poder*, etc.) o la seva absència (cf. castellà *deber*, *robar*, etc.) és, en termes sincrònics, totalment arbitrària, en el sentit que no hi ha cap tret formal o gramatical en castellà que permeti de reduir a regles aquesta alternança.

2.3. Per a una definició exhaustiva del segment *y*, convé que fixem així mateix aquelles modificacions fonològiques que repercuteixen sobre l'estructura superficial del segment *z* o desinència, sobre la base que aquesta és, o pot ser, idèntica per a tots i cada un dels paradigmes verbals en català. Totes les modificacions es realitzen, naturalment, sobre una estructura formal subjacent, que podem formular com segueix:

15. Convé insistir, potser, que aquestes formes subjacents o «pre-reals», tan útils en l'explicació dels processos, no fan referència a fonemes, en el sentit tradicional, sinó a conjunts de trets.

(11)

- 1 — \emptyset
- 2 — s
- 3 — \emptyset
- 4 — m
- 5 — u
- 6 — n

Aquests sis tipus de realització, als quals anticipem sengles números que es refereixen convencionalment a cada una de les persones verbals que estableix la gramàtica tradicional, poden rebre, com a tret específic d'y, certes extensions fonològiques, que anomenarem marques fonològiques, i que depenen del morf particular que les precedeix (per aquest motiu diem que pertanyen a y). D'aquesta manera, hi haurà morf del segment y que es caracteritzaran per l'absència de marca fonològica en llur nexa amb els morf del segment z, enfront d'altres morf d'y que presentaran marques fonològiques de diverses classes.

En general, com veurem, aquestes marques fonològiques constitueixen trets de redundància que s'acumulen sobre els morf particulars del segment y en cada temps verbal i que de vegades es justifiquen per llur qualitat de nexa fonològic exigida per l'estructura sil·làbica del català. Una reducció d'aquestes marques a classes es pot establir a base de distingir entre marques neutralitzables i marques no neutralitzables. Les primeres com a tals, presentaran la doble possibilitat de ser marcades o no marcades en dependre de la presència/absència del tret de la intensitat sistemàtica, la mecànica de la qual és la mateixa que hem expressat a la regla (8a) (no es donen casos derivables de (9a)) a propòsit del segment x. Indicarem conjuntament aquestes marques neutralitzables de la manera següent, expressant en primer terme la corresponent forma marcada subjacent:

(12)

- 1 — é → ə
 2 — ás → əs
 3 — á → ə
 4 — ém → əm
 5 — éu → əu
 6 — án → ən¹⁶

A llur torn, les marques no neutralitzables es redueixen al nexa fonemàtic /i/, la principal característica fonològica del qual hem expressat a la regla (10a). En conjunt, podem representar les distintes marques a base de les notacions següents:

- marca neutralitzable: ±
 marca neutralitzable no marcada: —
 marca neutralitzable marcada: +
 marca no neutralitzable: ++

deixant sense notació l'absència de marca, a fi de guanyar en rapidesa expositiva.

3.0. Com a conseqüència general de tot el que acabem d'indicar, direm que el nostre punt de partida implica el caràcter estàtic, però sempre comú a totes les seqüències de *x y*, del segment *z*.

Vegem ara quines són les característiques formals del segment *y* en els verbs catalans, en tant que conjunt de morfemes representats per morfs particulars.

16. Les resultants tòniques no marcades d'aquesta regla es reduirien en la pràctica a les d'(11) per inclusió sistemàtica de l'ement /ə/ al segment *y*, anterior en tots els temps considerats. Per això, la segmentació de *cantava*, *cantaves*, etc., es fa més econòmica a base de /kənt-ábə-ø/, /kənt-ábə-s/, etc., que a base de /kənt-áb-ə/, /kənt-áb-əs/, etc., la qual, aquesta darrera, exigirà la previsió de distintes al·lomorfs per al segment *z*. Noteu, així mateix, que la presència de /u/ en la primera persona del *PI* de la majoria de verbs catalans (cf. *canto* /kánt-u/, *perdo* /pérd-u/, *sento* /sént-u/, etc.) constitueix un al·lormorf pertorbador per a la nostra presentació, la qual cosa, com indicàvem a (4), és perfectament normal en totes les llengües naturals.

3.1. Per als morfemes que constitueixen els temps anomenats de present, el segment *y* adopta unes característiques formals que indicarem així:

(13)

1, 2, 3, 6	<table style="border-collapse: collapse; text-align: center;"> <tr> <td style="border-right: 1px solid black; padding: 0 10px;">ẋ</td> <td style="padding: 0 10px;">z-</td> </tr> <tr> <td style="border-right: 1px solid black; padding: 0 10px;">x</td> <td style="padding: 0 10px;">ż+</td> </tr> </table>	ẋ	z-	x	ż+
ẋ	z-				
x	ż+				
4, 5	<table style="border-collapse: collapse; text-align: center;"> <tr> <td style="border-right: 1px solid black; padding: 0 10px;">ẋ</td> <td style="padding: 0 10px;">z-</td> </tr> <tr> <td style="border-right: 1px solid black; padding: 0 10px;">x</td> <td style="padding: 0 10px;">ż+</td> </tr> </table>	ẋ	z-	x	ż+
ẋ	z-				
x	ż+				

per a l'indicatiu (*PI*), *i*

(14)

1, 2, 3, 6	<table style="border-collapse: collapse; text-align: center;"> <tr> <td style="border-right: 1px solid black; padding: 0 10px;">ẋ</td> <td style="border-right: 1px solid black; padding: 0 10px;">i</td> <td style="padding: 0 10px;">z</td> </tr> <tr> <td style="border-right: 1px solid black; padding: 0 10px;">x</td> <td style="border-right: 1px solid black; padding: 0 10px;">ø</td> <td style="padding: 0 10px;">ż+</td> </tr> </table>	ẋ	i	z	x	ø	ż+
ẋ	i	z					
x	ø	ż+					
4, 5	<table style="border-collapse: collapse; text-align: center;"> <tr> <td style="border-right: 1px solid black; padding: 0 10px;">ẋ</td> <td style="border-right: 1px solid black; padding: 0 10px;">i</td> <td style="padding: 0 10px;">z</td> </tr> <tr> <td style="border-right: 1px solid black; padding: 0 10px;">x</td> <td style="border-right: 1px solid black; padding: 0 10px;">ø</td> <td style="padding: 0 10px;">ż+</td> </tr> </table>	ẋ	i	z	x	ø	ż+
ẋ	i	z					
x	ø	ż+					

per al subjuntiu.

Segons aquests esquemes, la característica formal del segment *y* consisteix essencialment en una dislocació de la intensitat sistemàtica, comuna al present dels modes verbals, que afecta l'arrel o segment *z* en les persones 4 i 5. Només en el primer cas, com podem veure, es produeixen elements diferencials entre ambdós presents, per la presència de la marca neutralitzable no marcada a l'indicatiu en oposició a l'element /i/ del subjuntiu. Així ho podem comprovar amb qualsevol dels models de *cantar*, *perdre*, *témer* i *sentir* que, junt amb *servir* (que presenta característiques distintes), seran la nostra base d'exemplificació:

x	+	z		x	y	+	z	
kánt	u	ø		kánt	i	ø	ø	
kánt	ə	s		kánt	i	ø	s	
kánt	ə	ø	segons (13)	kánt	i	ø	ø	segons (14)
kənt	é	m		kənt	ø	é	m	
kənt	é	u		kənt	ø	é	u	
kánt	ə	n		kánt	i	ø	n	

Els models de la tercera conjugació clàssica, que es distribueixen en dos subgrups segons la presència/absència de l'anomenat increment /*éʃ*/, es poden formalitzar com segueix:

(15)

1, 2, 3, 6	x	éʃ	z-
4, 5	x	∅	z++

(16)

1, 2, 3, 6	x	éʃi	z
4, 5	x	∅	z++

per a l'indicatiu i subjuntiu, respectivament, dels verbs amb increment /*éʃ*/, i

(17)

1, 2, 3, 6	z	z
4, 5	x	z++

(18)

1, 2, 3, 6	x	i	z
4, 5	x	∅	z++

per als verbs sense increment. Per tant, *servir* /*sərbí*/ i *sentir* /*səntí*/ ens oferiran el següent paradigma pel que fa al present d'indicatiu:

x	y	-/+ ++ z	
sərb	éʃ	(u)	∅
sərb	éʃ	ə	s
sərb	éʃ	(∅)	∅ segons (15)
sərb	∅	í	m
sərb	∅	í	u
sərb	éʃ	ə	n

x	++ z	
sént	(u)	∅
sén(t)	∅	s
sén(t)	∅	∅ segons (17)
sənt	í	m
sənt	í	u
sént	(ə)	n

i pel que fa al subjuntiu:

x	y	++ z	
sərb	éʃi	∅ ∅	
sərb	éʃi	∅ s	
sərb	éʃi	∅ ∅	segons (16)
sərb	∅	í m	
sərb	∅	í u	
sərb	éʃi	∅ n	

x	y	++ z	
sént	i	∅ ∅	
sént	i	∅ s	
sént	i	∅ ∅	segons (18)
sənt	∅	í m	
sənt	∅	í u	
sént	i	∅ n	

Cal notar que l'increment /ɛʃ/ rep sempre la intensitat sistemàtica; això fa que el segment *x* dels verbs implicats es presenti sempre en forma àtona o no marcada (cf. /sərb/ de *servir*; /flur/ de *florir*; /prəfər/ de *preferir*; /trədu/ de *traduir*, etc.). Llavors, des del moment que es presenta tan sols en aquelles persones (1, 2, 3 i 6) en què la intensitat sistemàtica afecta regularment l'arrel, un cop enunciada la conseqüència fonològica que això comporta, cal concloure que es tracta d'un element gramaticalment redundant per dues raons:

- a) perquè no existeix cap condicionament ni tret específic que el determini (parlem, insistim, en termes sincrònics), i
 b) sobretot, perquè es tracta d'un element improductiu en el sentit que no distingeix cap valor semàntic diferencial.¹⁷

3.2. Els morfemes que donen lloc al segment *y* en l'imperfet d'indicatiu presenten les característiques formals següents:

(19)

x	ábə	z
---	-----	---

(20)

x	íə	z
---	----	---

Dels quals el primer afectaria el model representat per *cantar* /kəntá/:

<i>x</i>	<i>y</i>	<i>z</i>
kənt	ábə	ø
kənt	ábə	s
kənt	ábə	ø
kənt	ábə	m
kənt	ábə	u
kənt	ábə	n

17. Per pèrdua del valor incoatiu que introduïa element en llatí. Això no obstant, Badia, en la seva *Gramàtica catalana*, I, pp. 320-321, addueix, al costat de verbs com *brunzir* i *mentir* que admeten indistintament la presència o l'absència de l'increment, el cas de *lluir*, la particularitat del qual consisteix a significar «emetre llum», sense l'increment, i «distingir-se», amb l'increment. No cal dir que aquests casos particulars no afecten la validesa del principi general que exposem.

i el segon (20) tots els altres models:

x	y	z
pærd	íə	ø
pærd	íə	s
pærd	íə	ø
pærd	íə	m
pærd	íə	u
pærd	íə	n etcètera.

Pel que fa als trets formals del segment y a l'imperfet d'indicatiu, la diferenciació en dues fórmules constitueix, una vegada més en termes sincrònics, una redundància, ja que aquesta diferenciació formal no està tampoc condicionada per les característiques fonològiques de l'arrel. A aquest propòsit, escauria enunciar la regla que tots els verbs amb arrel sempre no marcada (és a dir, els que presenten l'increment en /*é*/ en els morfs de present) realitzarien l'imperfet d'indicatiu per mitjà de la fórmula (20), però en tot cas només podria cobrir una petita part dels verbs que segueixen aquesta fórmula. Per altra part, a la redundància expressada caldria potser afegir la d'un possible excés d'extensió sintagmàtica, si més no enfront de les característiques econòmiques dels temps de present, però és molt difícil de fer aquest tipus de precisions sense comptar amb dades fidedignes sobre el rendiment funcional, la freqüència d'aparició i altres factors.

3.3. Per a l'imperfet de subjuntiu les característiques formals del segment y també presenten trets de diferenciació modèlica que, de moment, podem enunciar així:

(21)

1, 3	$\boxed{\begin{array}{ c c c } \hline x & \text{és} & z \\ \hline x & \text{és} & z++ \\ \hline \end{array}}$
2, 4, 5, 6	

(22)

1, 3	$\boxed{\begin{array}{ c c c } \hline x & \text{ís} & z \\ \hline x & \text{ís} & z++ \\ \hline \end{array}}$
2, 4, 5, 6	

La fórmula (21) afecta els models representats pels verbs *cantar*, *perdre* i *témer*:

x	y	+	+	z
kənt	és	ø	ø	
kənt	és	i	s	
kənt	és	ø	ø	
kənt	és	i	m	
kənt	és	i	u	
kənt	és	i	n	etcètera

mentre que la fórmula (22) afecta els dos verbs modèlics restants:

x	y	+	+	z
sənt	ís	ø	ø	
sənt	ís	i	s	
sənt	ís	ø	ø	
sənt	ís	i	m	
sənt	ís	i	u	
sənt	ís	i	n	etcètera.

3.4. El segment *y* mostra tres possibilitats formals distintes per al potencial:

(23)

x	əríə	z
---	------	---

(24)

x	ríə	z
---	-----	---

(25)

x	iríə	z
---	------	---

la ditribució de la qual afecta els següents models verbals: *cantar* /kəntá/ i *témer* /témə/ segons la fórmula (23):

x	y	z	x	y	z
kənt	əríə	ø	təm	əríə	ø
kənt	əríə	s	təm	əríə	s
kənt	əríə	ø	təm	əríə	ø
kənt	əríə	m	təm	əríə	m
kənt	əríə	u	təm	əríə	u
kənt	əríə	n	təm	əríə	n

perdre /pérdrə/ segons la fórmula (24):

x	y	z
pərd	ríə	ø
pərd	ríə	s
pərd	ríə	ø
pərd	ríə	m
pərd	ríə	u
pərd	ríə	n

sentir /səntí/ i *servir* /sərbí/ segons la fórmula (25):

x	y	z	x	y	z
sənt	iríə	ø	sərb	iríə	ø
sənt	iríə	s	sərb	iríə	s
sənt	iríə	m	sərb	iríə	m
sənt	iríə	u	sərb	iríə	u
sənt	iríə	n	sərb	iríə	n

3.5. Per al temps de futur el segment *y* presenta també tres models formals, juntament amb la característica constant de marca neutralitzable marcada:

(26)

x	ər	z+
---	----	----

(27)

x	r	z+
---	---	----

(28)

x	ir	z+
---	----	----

La distribució d'aquests tres models formals és totalment anàloga a la que hem indicat per als models del potencial, això és: *cantar* i *témer* es realitzen segons la fórmula (26):

x	y	+	z	x	y	+	z
kənt	ər	é	ø	təm	ər	é	ø
kənt	ər	á	s	təm	ər	á	s
kənt	ər	á	ø	təm	ər	á	ø
kənt	ər	é	m	təm	ər	é	m
kənt	ər	é	u	təm	ər	é	u
kənt	ər	á	n	təm	ər	á	n

perdre segons la fórmula (27):

<i>x</i>	<i>y</i>	+	<i>z</i>
pærd	r	é	ø
pærd	r	á	s
pærd	r	á	ø
pærd	r	é	m
pærd	r	é	u
pærd	r	á	n

sentir i servir segons la fórmula (28):

<i>x</i>	<i>y</i>	+	<i>z</i>	<i>x</i>	<i>y</i>	+	<i>z</i>
sænt	ir	é	ø	særb	ir	é	ø
sænt	ir	á	s	særb	ir	á	s
sænt	ir	á	ø	særb	ir	á	ø
sænt	ir	é	m	særb	ir	é	m
sænt	ir	é	u	særb	ir	é	u
sænt	ir	á	n	særb	ir	á	n

4.1. Si indiquem ordenadament i esquemàticament la distribució de tots els models formals que hem considerat pel que fa al segment *y*, obtindrem el quadre següent:¹⁸

	<i>PI</i>	<i>IM</i>	<i>IS</i>	<i>PO</i>	<i>FU</i>
<i>cantar</i>	ø	ábə	és	əríə	ər
<i>perdre</i>	ø	íə	és	ríə	r
<i>témer</i>	ø	íə	és	əríə	ər
<i>sentir</i>	ø	íə	ís	iríə	ir
<i>servir</i>	éʃ	íə	ís	iríə	ir

18. Ometem en aquest quadre el *PS* perquè presenta una formalització idèntica, en aquests termes abstractes, a la de *PI*.

La primera característica que ens crida l'atenció és que cada un dels verbs modèlics té trets diferencials respecte a tots els altres. Vista així la cosa, no hi ha cap raó en contra que impedeixi de postular l'existència de cinc models paradigmàtics — o, si es vol, de cinc conjugacions — en el verb català. La constant afirmació que trobem explicitada en totes les gramàtiques clàssiques a favor de tres conjugacions es basa no tant en implicacions ortogràfiques i d'evolució històrica com en la valoració unilateral de les característiques formals distintives que hem assenyalat. En efecte, si adoptem com a criteri diferencial únicament els trets formals de *y* en *IM* i en *IS*, i deixem la resta com a trets acumulats o redundants d'aquells, la classificació resultant quedarà configurada d'una manera anàloga a la que s'estableix tradicionalment. Així, doncs, si prenem com a base diferencial qualsevol dels dos morfemes específics citats i ordenem la resta de manera que siguin distintius només a partir dels primers (quan siguin redundants en la classificació els escriurem entre parèntesis), obtindrem el quadre (29).

(29)

	/ábə/ (/és/, /əríə/, /ər/)	<i>cantar</i>
		<i>perdre</i>
/iə/	{ /és/ { /ríə/ (/r/)	<i>témer</i>
		{ /əríə/ (/ər/)
	{ /ís/ (/iríə/, /ir/)	<i>servir</i>
		<i>servir</i>

De la mateixa manera, insistim, que si haguéssim utilitzat com a base diferencial els morfemes de l'*IS* (que ací bifurquen la classe dels verbs en /iə/ en dues subclasses bàsiques, mentre que en l'altre procediment assumirien aquest paper els morfemes d'*IM*), resulten les tres classes principals (a) *cantar*, b) *perdre* i *témer*, c) *sentir* i *servir*) amb les dues subclasses corresponents a la segona i tercera conjugació.

Això no obstant, si s'adopta com a criteri diferencial qualsevol dels altres dos morfcs específics restants, *PO* o *FU* (noteu que *PI* és irrellevant), el resultat canvia profundament i no s'assembla a penes en res al que s'ha adoptat per tradició.

(30)

$/\text{ər}\text{í}\text{ə}/$ ($/\text{és}/$, $/\text{ər}/$)	}	$/\text{áb}\text{ə}/$	<i>cantar</i>
		$/\text{í}\text{ə}/$	<i>témer</i>
$/\text{rí}\text{ə}/$ ($/\text{és}/$, $/\text{r}/$, $/\text{í}\text{ə}/$)			<i>perdre</i>
$/\text{ir}\text{í}\text{ə}/$ ($/\text{ís}/$, $/\text{ir}/$, $/\text{í}\text{ə}/$)	}	$/\text{o}/$	<i>sentir</i>
		$/\text{é}\text{f}/$	<i>servir</i>

En virtut d'aquest nou esquema, hi hauria tres classes verbals principals formades per (a) *cantar*, *témer*, (b) *perdre* i (c) *sentir*, *servir*, amb dues subclasses en (a) i (c), igual que si s'hagués pres per base el morf de *FU*, que presenta també tres elements diferencials ($/\text{ər}/$, $/\text{r}/$, $/\text{ir}/$). Hom podria argüir contra aquest segon esquema (i, per tant, a favor de la classificació tradicional que no presenta la disposició binària que té el primer, però aquest criteri fóra irrellevant precisament en termes tradicionals).

4.1. Fins aquí el que ens havíem proposat. Bastarà, en tot cas, explicitar-ho en alguns dels seus aspectes.

L'adjudicació de *témer* a la primera o a la segona conjugació clàssiques — que és, en realitat, la distinció que separa els esquemes (29) i (30) — no constitueix un veritable problema teòric. Si de passada l'hem considerat, ha estat en el context d'un suggeriment que metodològicament volia ser molt més ambiciós: l'aplicació de criteris de màxima abstracció i, correlativament, de màxima senzillesa en la tasca de descriure el comportament fonològic dels verbs catalans a base de segmentacions d'informació semàntica i funcional.

RAMON CERDÀ I MASSÓ